

Materiały

Maksymilian Pazdan^{a)}, Monika Jagielska^{b)}
Witold Kurowski^{c)}, Marek Świerczyński^{d)},
Maria-Anna Zachariasiewicz^{c)},
Maciej Zachariasiewicz^{e)}, Łukasz Żarnowiec^{d)}

W odpowiedzi na ankietę skierowaną do państw członkowskich Unii, dotyczącą stosowania Rozporządzenia nr 864/2007 o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II)

Abstract: Rome II Regulation of 11 July 2007 contains the conflict of laws rules relating to the non-contractual obligations such as torts, unjust enrichment, *negotiorum gestio*, *culpa in contrahendo* and product liability. Recently, the Commission has commenced consultations regarding the practical application of these rules, in relation to its obligation to submit a report pursuant to Article 30 of the Regulation. The Commission seeks the view of the Member States in order to consider modification and suggestions for future. The present work constitutes a response to the Commission's Questionnaire prepared jointly by a group of authors under a lead of professor Maksymilian Pazdan. The response constituted the basis for the reply given by Polish Codification Committee on behalf of the Polish government.

There were some general and several specific questions posed by the Commission in the Questionnaire. They are dealt with in the response. Some of the most important suggestions are summarized below.

The Polish doctrine generally approves of the Regulation and the rules provided therein. Nevertheless, there are certain solutions that could be improved and gaps that could be filled out. The following recommendations are made in the response:

-
- ^{a)} Prof. dr hab., Uniwersytet Śląski, Akademia Leona Koźmińskiego.
 - ^{b)} Dr hab., Uniwersytet Śląski.
 - ^{c)} Dr, Uniwersytet Śląski.
 - ^{d)} Dr, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
 - ^{e)} Dr, Akademia Leona Koźmińskiego.

First, a time has come to create not only specific (as it is the case so far) but also general uniform rules of private international law at the European level.

Second, the rules contained in Regulation Rome II should apply to matters covered by the 1971 Hague Traffic Accidents Convention.

Third, the conflict rules with respect to the violation of privacy and rights relating to personality should be added to Rome II, since this constitutes a considerable gap in the European regime.

Keywords: Rome II Regulation, non-contractual obligations, consultations regarding the practical application, Commission's Questionnaire

Wstęp

Rozporządzenie (WE) nr 864/2007 PE i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań umownych [dalej: rozporządzenie Rzym II] ustanawia normy kolizyjne miarodajne dla zobowiązań pozaumownych w sprawach cywilnych i handlowych. Rozporządzenie to, poza ogólną kolizyjnoprawną regulacją czynów niedozwolonych oraz bezpodstawnego wzbogacenia, zawiera również bardziej szczegółowe przepisy kolizyjne dotyczące zagadnień takich, jak: czyny nieuczciwej konkurencji, szkody środowiskowe, naruszenie praw własności intelektualnej, odpowiedzialność za produkt niebezpieczny, prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia czy *culpa in contrahendo*.

Niedawno Komisja Europejska rozpoczęła konsultacje w sprawie praktyki stosowania rozporządzenia oraz ewentualnych kierunków jego zmiany. W ramach konsultacji Komisja skierowała kwestionariusz do państw członkowskich. Odpowiedzi udzielone przez państwa będą podstawą przygotowania przez KE sprawozdania, o którym jest mowa w art. 30 rozporządzenia Rzym II. W niniejszym opracowaniu przytoczono tłumaczenie treści pytań zadanych przez Komisję Europejską (wraz z przygotowanymi przez Komisję wyjaśnieniami) oraz zamieszczono propozycje odpowiedzi na te pytania, przygotowane przez zespół autorów pod kierownictwem Maksymiliana Pazdana.

Kwestionariusz Komisji podzielony jest na dwie części. Pierwsza (pytania 1—6) obejmuje pytania o charakterze ogólnym, dotyczące zastosowania rozporządzenia Rzym II i innych kwestii wskazanych w art. 30 rozporządzenia. Druga część (pytania 7—28) dotyczy szczegółowych zagadnień na tle poszczególnych przepisów rozporządzenia. Odpowiedzi obejmują stan orzecznictwa i doktryny na dzień 31 grudnia 2012 r.

Część I. Kwestie ogólne

A. Stosowanie rozporządzenia Rzym II w ogólności

Pytanie 1

Czy ogólnie uważacie Państwo, że rozporządzenie Rzym II działa poprawnie? Jeżeli nie, to jakie są podstawowe problemy związane z jego stosowaniem?

Odpowiedź

Polska doktryna prawnicza ocenia — co do zasady — pozytywnie ujednolicenie unormowania właściwości prawa dla zobowiązań pozaumownych, do którego doszło w rozporządzeniu Rzym II¹.

Jak na razie brak sygnałów o trudnościach w stosowaniu rozporządzenia w praktyce. O niektórych wątpliwościach interpretacyjnych będzie mowa w dalszych odpowiedziach na pytania ankiety.

Pytanie 2

Czy w praktyce wymiaru sprawiedliwości pojawiły się jakieś orzeczenia dotyczące rozporządzenia Rzym II w Państwa kraju? Jeżeli tak, to prosimy o podanie szczegółów najistotniejszych rozstrzygnięć.

Odpowiedź

Według informacji udzielonej przez Biuro Orzecznictwa i Analiz Sądu Najwyższego, dotychczas brak orzeczeń tego Sądu odwołujących się do rozporządzenia Rzym II. Nie odnotowano też orzeczeń innych sądów.

Pytanie 3

Jakim zmianom, które przyczyniłyby się do polepszenia funkcjonowania rozporządzenia, powinno być ono poddane (jeżeli w ogóle)?

¹ Por. A. Nowicka: *Prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z czynów niedozwolonych w świetle przepisów rozporządzenia nr 864/2007*. W: J. Barta, A. Matlak (red.): *Prawo własności intelektualnej wczoraj, dziś i jutro*. W: „Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej UJ”. Z. 100. Kraków 2007, s. 312 i nast.; M. Świerczyński: *Prawo właściwe dla zobowiązań deliktowych według rozporządzenia Rzym II*. „Edukacja Prawnicza” 2008, nr 3, s. 17 i nast.; Idem: *Delikty „elektroniczne” w świetle rozporządzenia Rzym II*. W: „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” [dalej: PPPM]. T. 3. Red. M. Pazdan. Katowice 2008, s. 91 i nast.; J. Pazdan: *Rozporządzenie Rzym II — nowe wspólnotowe unormowanie własności prawa dla zobowiązań pozaumownych*. PPPM 2009, T. 4, s. 13 i nast.; M. Czepelak: *Wybór prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych w rozporządzeniu rzymskim II*. „Kwartalnik Prawa Prywatnego” [dalej: KPP] 2009, z. 2, s. 513 i nast.

Odpowiedź

Pod adresem ustawodawcy unijnego można zgłosić następujące (najważniejsze) postulaty *de lege ferenda*:

- a) stworzenie jednolitej regulacji części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego (por. też odpowiedź na pytanie 4),
- b) objęcie przepisami rozporządzenia Rzym II kwestii uregulowanych w Konwencji haskiej z dnia 4 maja 1971 r. o prawie właściwym dla wypadków drogowych (więcej na ten temat w odpowiedzi na pytanie 5),
- c) uregulowanie w rozporządzeniu właściwości prawa dla zobowiązań pozaumownych wynikających z naruszenia prawa do prywatności i innych dóbr osobistych, w tym zniesławienia (chodzi o kwestie związane z zakresem zastosowania rozporządzenia Rzym II w jego art. 1 ust. 2 pkt g) — szerzej o tym w odpowiedzi na pytanie 6,
- d) stworzenie ujednoliconej regulacji właściwości prawa dla osób prawnych i jednostek organizacyjnych wyposażonych w zdolność prawną, lecz niemających osobowości prawnej (tzw. ułomnych osób prawnych).

Dotychczas liczne kwestie zaliczane do części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego regulowane są w każdym rozporządzeniu UE oddzielnie na jego użytek. Najwyższy czas, aby podjąć próbę stworzenia w Unii Europejskiej jednolitej regulacji części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego. Regulacja ta powinna objąć co najmniej takie kwestie, jak: klauzula porządku publicznego (*ordre public*), stosowanie lub uwzględnianie „przepisów wymuszających”, odesłanie, niejednolitość prawa właściwego, stosunek do konwencji międzynarodowych, których stronami są państwa członkowskie, definicja miejsca zwykłego pobytu, ogólne zasady stosowania prawa obcego.

Pożądaną jest też stworzenie jednostki kolizyjnoprawnej regulacji osób prawnych i podmiotów bez osobowości prawnej.

B. Stosowanie prawa obcego

Zważywszy na to, jak istotne jest skuteczne stosowanie norm kolizyjnych ustanowionych w rozporządzeniu Rzym II, na zlecenie Komisji przygotowano studium dotyczące zasad stosowania prawa obcego w poszczególnych systemach prawnych oraz stopnia, w jakim sądy państw członkowskich stosują prawo obce na podstawie rozporządzenia².

² Studium *The Application of foreign law in civil matters in the EU Member States and its perspectives for the future* przygotowane zostało przez Szwajcarski Instytut Prawa Porównawczego (Institut Suisse de Droit Comparé). Dostępne w Internecie:

Pytanie 4

Z uwzględnieniem tego studium, czy uważacie Państwo, że na poziomie unijnym należy podjąć prace w odniesieniu do zasad stosowania prawa obcego w sprawach cywilnych? Jeżeli tak, to jakie byłyby Państwa sugestie w tym względzie?

Odpowiedź

Ujednolicenie zasad stosowania prawa obcego na poziomie europejskim będzie przedsięwzięciem trudnym do przeprowadzenia. Zasady stosowania prawa obcego są bowiem głęboko zakorzenione w tradycji poszczególnych państw członkowskich. Oczywisty jest ich związek z prawem postępowania cywilnego³. Osiągnięcie jednak choćby tylko częściowego sukcesu w takim przedsięwzięciu przyczyniłoby się do usunięcia kolejnych barier w funkcjonowaniu wspólnego rynku.

W razie podjęcia w Unii Europejskiej takiej inicjatywy należałoby rekomendować następujące reguły:

- a) prawo obce powinno być traktowane jako prawo, a nie jedynie jako fakt,
- b) należy je traktować na równi z prawem własnym,
- c) przy jego interpretacji trzeba respektować reguły przyjmowane w państwie, w którym ono obowiązuje,
- d) uszanować należy źródła prawa przewidziane w tym obcym państwie,
- e) prawo obce powinno być stosowane z urzędu,
- f) wystarczającą ochronę przed nieprzewidywalnymi skutkami jego stosowania stanowi klauzula porządku publicznego,
- g) instrument regulujący zasady stosowania prawa obcego powinien mieć charakter uniwersalny (a więc winien być stosowany także względem praw państw nieczłonkowskich)⁴.

http://ec.europa.eu/justice/civil/document/index_en.htm. Zob. również C. Esplugues, J.L. Iglesias, G. Palao Moreno (eds.): *Application of foreign law*. Monachium 2011.

³ Zob. M. Zachariasiewicz, W. Popiołek: *Application of Foreign Law in Poland*. In: C. Esplugues, J.L. Iglesias, G. Palao (eds.): *Application...*, s. 294.

⁴ Zob. szerzej M. Pazdan: *Prawo prywatne międzynarodowe*. Warszawa 2012, s. 83; M. Zachariasiewicz, W. Popiołek: *Application of Foreign Law in Poland...*, s. 296.

C. Stosunek rozporządzenia Rzym II do Konwencji haskiej o prawie właściwym dla wypadków drogowych z 1971 r.⁵

Artykuł 28 rozporządzenia zezwala Państwom Członkowskim, które są stroną Konwencji haskiej z dnia 4 maja 1971 r. o prawie właściwym dla wypadków drogowych⁶ (zawierającej normy odmienne od prawa unijnego), na dalsze stosowanie tego instrumentu. To, czy ofiara wypadku będzie mogła uzyskać odszkodowanie i w jakiej wysokości, częstokroć uzależnione jest od sądu, przed który wniesiono powództwo. Może to prowadzić do zaskakujących rezultatów dla ofiar wypadków. Czynniki ten jest istotny, zwłaszcza w przypadku dochodzenia zadośćuczynienia za uszczerbek niemajątkowy (krzywdę), ponieważ poszczególne prawa krajowe bardzo różnią się pod tym względem. W konsekwencji, w odniesieniu do ofiar wypadków drogowych sytuacja wymaga szczególnej uwagi.

Jedną z możliwości jest zharmonizowanie postanowień Konwencji haskiej z przepisami prawa unijnego przez przyznanie tym drugim pierwszeństwa w przypadkach, gdy wszystkie strony wypadku mają miejsce zamieszkania na terenie państw UE. W przypadku takiego rozwiązania to samo prawo stosowane byłoby w całej UE w większości stanów faktycznych, w których nie występują podmioty z państw trzecich. Inną opcją jest podjęcie trudu rewizji Konwencji o wypadkach drogowych w ramach Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego, zakładając przystąpienie do niej wszystkich Państw Członkowskich UE.

Pytanie 5

Czy uważacie Państwo, że ofiary wypadków napotykają na trudności w związku z faktem, że w różnych Państwach Członkowskich zastosowanie mogą znaleźć odmienne prawa dla roszczeń z tytułu wypadków drogowych? Jeżeli tak, to jaki jest Państwa zdaniem najlepszy sposób rozwiązania omawianego problemu?

Odpowiedź

Konwencja haska z 1971 r. o prawie właściwym dla wypadków drogowych⁷ wydaje się aktem gorszym jakościowo od rozporządzenia (kazu-

⁵ Komisja Europejska ogłosiła niedawno publiczne konsultacje w sprawie przedawnienia roszczeń odszkodowawczych w związku z transgranicznymi wypadkami drogowymi w Unii Europejskiej. Dostępne w Internecie: http://ec.europa.eu/justice/newsroom/civil/opinion/121031_en.htm.

⁶ Stronami tej Konwencji są: Austria, Belgia, Czechy, Francja, Hiszpania, Łotwa, Litwa, Luksemburg, Holandia, Polska, Słowacja i Słowenia.

⁷ Por. K. Ludwichowska: *Problematyka kolizyjna roszczeń odszkodowawczych po uszkodowaniu w wypadku samochodowym*. PPPM 2008, T. 3, s. 123 i nast.

istyka, nieuzasadnione znaczenie miejsca rejestracji, które stanowi tu substytut miejsca zwykłego pobytu kierowcy, właściciela lub posiadacza pojazdu; nie ma powodu, aby rodzaj szkód i ich ocena miały podlegać prawu osoby odpowiedzialnej). Przemawia to za opcją pierwszeństwa rozporządzenia w stosunku do konwencji.

Nie ma potrzeby wprowadzenia do rozporządzenia szczególnej normy kolizyjnej dla wypadków drogowych (jak uczyniono to w projekcie z 2005 r.). Rozwiązanie z art. 4 rozporządzenia Rzym II wydaje się wystarczające. Nie grożą trudności wynikające z wielomiejscowości, bo miejsce zdarzenia pokrywa się najczęściej z miejscem bezpośredniej szkody; powiązanie to jest więc bardzo silne. W przypadku wypadków drogowych z dużą liczbą ofiar mających miejsce zwykłego pobytu w różnych państwach na tle normy z art. 4 ust. 2 rozporządzenia mogłoby dojść do zróżnicowania prawa właściwego. Zapobiec temu może jednak reguła korekcyjna z art. 4 ust. 3 rozporządzenia.

Konwencja o wypadkach drogowych dotyczy stosunkowo wąskiego zakresu zagadnień (por. wyłączenia z art. 2 konwencji). Wiele takich kwestii wyłączonych, gdyby stosować rozporządzenie, mogłoby podlegać temu samemu prawu (statutowi deliktowemu).

Na pytanie zawarte w kwestionariuszu, która z opcji wydaje się właściwsza, można — jak się wydaje — odpowiedzieć, że oba sposoby działania nie wykluczają się: można już teraz przyjąć pierwszeństwo rozporządzenia, jednocześnie zaś podjąć próbę rewizji konwencji, tak aby jej rozwiązania zbliżyć do reguł rozporządzenia.

Należy przeciwstawić się pomysłowi rozbicia statutu deliktowego w taki sposób, aby kwestie rodzaju pokrywanych szkód oraz sposobu liczenia odszkodowania podlegały prawu miejsca zwykłego pobytu poszkodowanego. Nie można wymagać od sprawcy szkody, aby musiał się liczyć z potencjalną właściwością w tym względzie różnych praw (np. prawa Nowego Yorku tylko dlatego, że ofiarą wypadku był nowojorczyk). To przesada. Wystarczy, że sprawca musi się liczyć z prawem miejsca bezpośredniej szkody. Właściwość prawa miejsca bezpośredniej szkody jest kompromisem, i dla sprawcy (który nie może polegać na swoim prawie), i dla poszkodowanego, który nie może powoływać się (tak jak konsument czy pracownik) na swoje korzystniejsze regulacje prawne. W zupełnie wyjątkowych przypadkach podstawę sięgnięcia do określonych norm merytorycznych mogłaby zapewnić koncepcja przepisów wymuszających. Byłby to argument na rzecz poszerzenia granic stosowania art. 16 o przepisy wymuszające kraju trzeciego.

D. Naruszenie prywatności i zniesławienie

Swoboda słowa i prawo do informacji mogą wchodzić w konflikt z prawem do prywatności. Podejście poszczególnych Państw Członkowskich w regulowaniu tych kwestii jest bardzo różne. Zważając na te różnice, z zakresu rozporządzenia Rzym II wyłączono zobowiązania pozaumowne powstające na skutek naruszeń prawa do prywatności i innych dóbr osobistych, wliczając w to zniesławienie. W maju 2009 r. Komisja opublikowała studium dotyczące sposobów poszukiwania prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych wynikających z naruszeń prawa do prywatności i innych dóbr osobistych⁸.

Pytanie 6

Zważając na powyższe studium, czy uważacie Państwo, że na poziomie UE powinny zostać podjęte kroki w odniesieniu do prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych wynikających z naruszeń prawa do prywatności i innych dóbr osobistych? Jeżeli tak, to jakie kroki uznałoby Państwo za stosowne?

Odpowiedź

Problematyka ochrony dóbr osobistych — silnie powiązana z koniecznością ważenia wartości uznanych na poziomie konstytucyjnym⁹ — jest we współczesnym świecie niezmiernie doniosła. Zważywszy na międzynarodowy zasięg działania mediów, takich jak telewizja i Internet, w coraz większym stopniu staje się ona problematyką transgraniczną. Naruszenie w tych mediach dobra osobistego osoby znanej szerzej na świecie, w ciągu kilku dni, a czasem nawet godzin, „rozlewa” się na inne państwa. Skutki naruszenia są zatem często odczuwalne w różnych krajach. W tej sytuacji przyjęcie wspólnych reguł kolizyjnych w omawianym zakresie wydaje się szczególnie palące, a ich dotychczasowy brak w rozporządzeniu Rzym II należy ocenić jako istotną lukę w tejże regulacji¹⁰.

Inną kwestią jest wypracowanie optymalnej reguły kolizyjnoprawnej¹¹, która z jednej strony będzie zapewniać przewidywalność prawną,

⁸ Dostępne w Internecie: http://ec.europa.eu/justice/civil/document/index_en.htm.

⁹ W szczególności ochrona podstawowych dóbr osobistych jednostki wchodzi w konflikt z prawem do swobody wypowiedzi. Na temat perspektywy amerykańskiej, gdzie wolność słowa jest szczególnie silnie chroniona, zob. np. L.E. Little: *Internet Defamation, Freedom of Expression, and the Lessons of Private International Law for the United States*. Accepted Papers Series. Dostępne w Internecie: <http://ssrn.com/abstract=2187449>.

¹⁰ Na temat losów i przyczyn wyłączenia zob. J. Balcarczyk: *Prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z naruszenia dóbr osobistych w rozporządzeniu o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych*. PPPM 2011, T. 9, s. 63 i nast.

¹¹ Por. ibidem, s. 101 i nast.

a z drugiej — będzie na tyle elastyczna, że pozwoli na poszukiwanie prawa rzeczywiście najsilniej związanego z ocenianym stanem faktycznym. Za interesującą należy uznać propozycję przedstawioną w Rezolucji Komitetu Spraw Prawnych Parlamentu Europejskiego z maja 2012 r.¹², stanowiącą w dużej mierze powrót do projektu zaproponowanego przez PE w latach 2003—2005¹³. Zgodnie z Rezolucją PE z maja 2012 r., prawem właściwym dla zobowiązań z tytułu naruszenia prywatności lub innych dóbr osobistych jest prawo, w którym zlokalizowane są najistotniejsze składniki szkody lub krzywdy. W odniesieniu do naruszeń następujących w publikacji drukowanej lub w przekazie medialnym uważa się natomiast, że prawem tym jest prawo państwa, do którego ta publikacja lub przekaz medialny jest w przeważającej mierze kierowany. Jednakże jeżeli pozwany nie mógł rozsądnie rzecz biorąc przewidzieć, że szkoda nastąpi w państwie wskazanym, zgodnie z regułami wskazanymi powyżej, stosuje się prawo miejsca jego zwykłego pobytu¹⁴.

Powstaje jednak pytanie, czy przedstawiona przez Parlament Europejski propozycja nie uprzywilejowuje nadmiernie naruszciciela dóbr

¹² Dostępna w Internecie: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2012-0152&format=XML&language=EN#_part1_def10.

¹³ Na temat tego projektu zob. J. Balcarczyk: *Prawo właściwe...*, s. 78 i nast.

¹⁴ Pełna treść zaproponowanego przez PE przepisu rozporządzenia brzmi następująco:

„Article 5a Privacy and rights relating to personality

1. The law applicable to a non-contractual obligation arising out of a violation of privacy or rights relating to the personality, including defamation, shall be the law of the country in which the most significant element or elements of the loss or damage occur or are likely to occur.
2. However, the law applicable shall be the law of the country in which the defendant is habitually resident if he or she could not reasonably have foreseen substantial consequences of his or her act occurring in the country designated by paragraph 1.
3. Where the violation is caused by the publication of printed matter or by a broadcast, the country in which the most significant element or elements of the damage occur or are likely to occur shall be deemed to be the country to which the publication or broadcasting service is principally directed or, if this is not apparent, the country in which editorial control is exercised, and that country's law shall be applicable. The country to which the publication or broadcast is directed shall be determined in particular by the language of the publication or broadcast or by sales or audience size in a given country as a proportion of total sales or audience size or by a combination of those factors.
4. The law applicable to the right of reply or equivalent measures and to any preventive measures or prohibitory injunctions against a publisher or broadcaster regarding the content of a publication or broadcast and regarding the violation of privacy or of rights relating to the personality resulting from the handling of personal data shall be the law of the country in which the publisher, broadcaster or handler has its habitual residence”.

osobistych kosztem poszkodowanego. Należałoby rozważyć, czy wzorem np. polskiego ustawodawcy (art. 16 ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym z 2011 r.) nie stworzyć poszkodowanemu możliwości wyboru prawa (w ramach ściśle określonych alternatyw), na którym oprzeć mógłby swoje powództwo (a zatem np. między prawem państwa, na terenie którego nastąpiło zdarzenie naruszające dobro osobiste, a prawem państwa, na terenie którego zlokalizowane są najistotniejsze skutki naruszenia). Zbyt daleko szłaby jednak ochrona poszkodowanego, gdyby mógł on wybrać między prawem państwa miejsca zdarzenia a prawem któregośkolwiek z państw, w którym nastąpiła jakakolwiek (choćby najmniejsza) część szkody (co w sprawach o szerokim transgranicznym zakresie oddziaływania mogłoby oznaczać wybór między prawami niemalże wszystkich państw na świecie).

Pożądane jest jednocześnie, aby sąd orzekający w sprawie stosował jedno prawo do oceny roszczeń poszkodowanego w odniesieniu do całości szkody lub krzywdy niezależnie od tego, w jakim państwie zostały one poniesione (przy założeniu, że sąd jest władny orzekać w odniesieniu do całości szkody na podstawie zasad jurysdykcji przyjętych w rozporządzeniu 44/2001¹⁵).

Część II. Kwestie dotyczące poszczególnych artykułów rozporządzenia

Rozdział I. Zakres

Wiele zagadnień wyłączonych zostało z zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym II. Niektóre z nich budzą wątpliwości. Pierwszym takim zagadnieniem jest zniesławienie. Było ono szeroko dyskutowane i Komisja opublikowania studium w tym przedmiocie (zob. część I pkt D). Mniej problematyczne są inne kwestie, takie jak: odpowiedzialność za prospekt emisyjny (art. 1 ust. 2 lit. c), zdolność deliktowa, osobista odpowiedzialność osób zajmujących kierownicze stanowiska za naruszenie ciężących

¹⁵ Por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 30.11.1976 r. w sprawie 21/76, *Handelskwekerij G.J. Bier BV v Mines de potasse d'Alsace SA*, z 7.03.1995 r. w sprawie C-68/93, *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL and Chequepoint International Ltd v Presse Alliance SA* oraz z 25.11.2011 r. w sprawach połączonych C-509/09 *eDate Advertising GmbH v X* i C-161/10 *Olivier Martinez, Robert Martinez v MGN Limited*.

na nich obowiązków względem spółki, dla której pracują¹⁶ (art. 1 ust. 2 lit. d), odpowiedzialność członków zarządu (art. 1 ust. 2 lit. d) oraz pozaumowna odpowiedzialność wynikająca z naruszeń prawa do prywatności i innych dóbr osobistych (art. 1 ust. 2 lit. g).

Pytanie 7

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu rozporządzenia dotyczące jego zakresu?

Odpowiedź

Brak sygnałów o pojawianiu się wątpliwości dotyczących zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym II.

Rozdział II. Czyny niedozwolone

Artykuł 4. Reguła ogólna

Zgodnie z art. 4 ust. 1 rozporządzenia, prawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z czynu niedozwolonego jest prawo państwa, w którym powstaje szkoda (*lex loci damni*). Z przepisu tego jasno wynika, że przy określaniu *legis loci damni* sąd nie powinien brać pod uwagę miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie będące źródłem szkody, czy też miejsca, w którym powstała pośrednia szkoda (*consequential damage*). Artykuł 4 ust. 1 odnosi się zatem wyłącznie do szkody bezpośredniej. W pkt. 17 preambuły rozwinięto pojęcie „szkoda bezpośrednia”: „państwem, w którym powstaje szkoda, powinno być państwo, w którym [...] została poniesiona szkoda na osobie lub szkoda na mieniu”.

W większości przypadków bez trudu można określić miejsce szkody na osobie. Niektóre przypadki mogą jednak budzić wątpliwości. Na przykład jeżeli czyn niedozwolony dotyczy majątku określonej osoby, to miejsce szkody ustala się na podstawie miejsca położenia tego majątku. Często jednak ustalenie miejsca położenia majątku stwarza trudności, może on bowiem składać się z wielu różnych składników, zlokalizowanych w różnych państwach. Podobne trudności powstają w przypadkach, w których jest wielu sprawców i/lub poszkodowanych. Ponadto art. 23 nie definiuje miejsca zwykłego pobytu osoby fizycznej działającej w prywatnej sferze. Trudności powstają wtedy, gdy osoba fizyczna ma więcej niż jedno miejsce zwykłego pobytu.

¹⁶ Por. na temat tzw. obowiązków powierniczych (*equitable duties*) w prawie angielskim.

Pytanie 8

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Odpowiedź

Przypadki „wielomiejscowości” bywają niezwykle skomplikowane. Wątpliwości mogą pojawić się przy rozpatrywaniu pozwów zbiorowych (zbiorowe zatrucia, katastrofy budowlane, odpowiedzialność za wady produktu¹⁷ itd.). Nie wydaje się jednak, aby wymagały one osobnej normy kolizyjnej. Być może wystarczyłoby wyłączenie możliwości zastosowania art. 4 ust. 2 tak, aby nie dochodziło do różnicowania właściwości prawa w przypadku, gdy niektórzy z poszkodowanych będą mieli to samo miejsce zwykłego pobytu co osoba odpowiedzialna za szkodę. Jednolitość prawa właściwego w takich przypadkach można osiągnąć przez zastosowanie klauzuli korekcyjnej (art. 4 ust. 3 rozporządzenia¹⁸).

Przepis art. 4 jest wystarczająco elastyczny także dla wypadków przy pracy.

Artykuł 5. Odpowiedzialność za produkt niebezpieczny

Podstawowym celem rozporządzenia Rzym II jest ustanowienie jednolitego systemu norm prawa prywatnego międzynarodowego we wszystkich państwach członkowskich i zapobieganie praktykom *forum shopping*¹⁹. Celu tego nie udało się jednak osiągnąć w jednym z podstawowych obszarów zobowiązań pozaumownych, ponieważ w UE występują dwa reżimy norm kolizyjnych miarodajnych dla międzynarodowych spraw z zakresu odpowiedzialności za produkt niebezpieczny. Konwencja haska o prawie właściwym dla odpowiedzialności za produkt niebezpieczny z 1973 r. obowiązuje w Finlandii, Francji, Luksemburgu, Holandii, Słowenii oraz Hiszpanii. Artykuł 5 rozporządzenia stosuje się w pozostałych 20 państwach członkowskich.

Strony mogą wyłączyć zastosowanie konwencji za pomocą umowy przewidującej wybór sądu państwa członkowskiego niebędącego stroną konwencji, przewidującej wyłączną jurysdykcję tego sądu. W takim przypadku art. 5 rozporządzenia znajduje zastosowanie²⁰.

¹⁷ Por. uwagi do art. 5 rozporządzenia.

¹⁸ W przypadku odpowiedzialności za wady produktu chodzić będzie o klauzulę korekcyjną z art. 5 ust. 2 rozporządzenia.

¹⁹ Por. rozporządzenie Bruksela I.

²⁰ Możliwość wyłączenia zastosowania Konwencji haskiej została zaakceptowana przez francuskie i austriackie sądy. Zob. np. orz. Cour de Cassation z 19 kwietnia 1988 r., 85—18.715. „Revue Critique de Droit International Privé” 1989, s. 68.

Pytanie 9

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Odpowiedź

Brak sygnałów, by art. 5 rozporządzenia Rzym II stwarzał w praktyce trudności.

Na podstawie dostępnych informacji można przyjąć, że jak do tej pory problematyka stosowania art. 5 rozporządzenia Rzym II nie została podjęta w polskim orzecznictwie. Natomiast unormowanie to może rodzić wątpliwości zarówno co do jego interpretacji (zdaniem części autorów, zwłaszcza z uwagi na brak doprecyzowania takich pojęć, jak produkt czy wprowadzenie do obrotu²¹), jak i stosowania²².

Trudności w stosowaniu art. 5 mogą wynikać ze względu na wspomniane już obowiązywanie w niektórych państwach członkowskich UE Konwencji haskiej o prawie właściwym dla odpowiedzialności za produkt²³. Kwestię wzajemnych relacji między rozporządzeniem Rzym II a innymi aktami rozstrzyga art. 28 rozporządzenia. Zgodnie z nim, rozporządzenie ma pierwszeństwo w stosunkach między państwami członkowskimi przed konwencjami zawartymi wyłącznie między dwoma lub więcej państwami członkowskimi, w zakresie, w jakim konwencje takie dotyczą kwestii uregulowanych rozporządzeniem. Zakres przedmiotowy Konwencji haskiej pokrywa się z rozporządzeniem Rzym II, natomiast konwencja nie jest konwencją zawartą wyłącznie między państwami członkowskimi. Artykuł 28 ust. 1 rozporządzenia Rzym I nie znajduje zatem zastosowania. Zgodnie z art. 28 ust. 2 rozporządzenia, w sytuacji gdy stronami konwencji w chwili przyjęcia rozporządzenia jest jedno lub kilka państw członkowskich, konwencja — w tym Konwencja haska z 1973 r. — ma pierwszeństwo przed rozporządzeniem. Oznacza to zatem, że w zależności od siedziby sądu orzekającego zastosowanie znaleźć może — w kolejności — Konwencja haska, rozporządzenie Rzym II i wreszcie prawo duńskie. Z uwagi na różnice w przyjętych rozwiązaniach między Konwencją haską a rozporządzeniem²⁴ może to nie tylko rodzić pokusę

²¹ Tak S. Symonides: *Rome II and tort conflicts: missed opportunity*. „American Journal of Comparative Law” 2008, vol. 56, s. 173; P. Kozyris: *Rome II: Tort Conflicts On The Right Track! A Postscript To Symeon Symeonides' „Missed Opportunity”*. „American Journal of Comparative Law” 2008, vol. 56, s. 471.

²² Szerzej S. Symonides: *Rome II...*, s. 173 i nast.; P. Kozyris: *Rome II...*, s. 471 i nast.

²³ Tekst konwencji dostępny w Internecie na stronie Konferencji Haskiej: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=84.

²⁴ Szerzej C. de Meglio: *Will the EC Regulation on law applicable to non-contractual obligations „Rome II” ever be applicable in France in product liability matters?* „International Business Law Journal” 2009, vol. 5, s. 568—574.

forum shopping, lecz także prowadzić do braku harmonii rozstrzygnięć w Unii Europejskiej²⁵. Mimo że Polska nie jest stroną Konwencji haskiej z 1973 r., może ona znaleźć zastosowanie, jeżeli sprawa z udziałem polskiego podmiotu rozstrzygana będzie w jednym z wcześniej wymienionych państw członkowskich UE, stron konwencji²⁶.

Potencjalne wątpliwości mogą także powstać w sytuacji, gdy żaden z łączników przewidzianych w art. 5 nie znajdzie zastosowania. Wydaje się, że należy wówczas sięgnąć do zasad ogólnych z art. 4 rozporządzenia²⁷. Może to jednak prowadzić do dość nieoczekiwanych rezultatów. Na przykład w sytuacji, gdy nie została spełniona przesłanka wprowadzenia do obrotu z art. 5 ust. 1 lit. c rozporządzenia i zastosowanie znajdzie art. 4 rozporządzenia, wskazanie prawa właściwego nastąpi wyłącznie z wykorzystaniem łącznika miejsca powstania szkody. Oznacza to zatem, że przewidziana w art. 5 ust. 1 lit. c przesłanka miejsca wprowadzenia do obrotu jest bez znaczenia.

Pytanie 10

Artykuł 5 zawiera złożony system łączników kolizyjnoprawnych. Czy znane są Państwu jakieś trudności w wykładni kaskady łączników zastosowanej w art. 5 lit. a—c?

Odpowiedź

Brak sygnałów, by przyczyną trudności była kaskada przewidziana w art. 5 ust. 1 (pkt. a—c).

Artykuł 6. Nieuczciwa konkurencja i praktyki ograniczające wolną konkurencję

Artykuł 6 ust. 1 był przedmiotem dyskusji w literaturze przedmiotu, ponieważ nie wyraża on jako podstawowej reguły zasady ochrony powoda. Reguła taka mogłaby umożliwić powodowi wybór prawa najbardziej dla niego korzystnego, wykraczając jednak poza jego uzasadnione oczekiwania i wprowadzając niepewność prawną²⁸.

²⁵ Por. też G. Palao Moreno: *Product liability: jurisdiction and applicable law in cross-border cases in the European Union*. „ERA Forum” 2010, vol. 11, s. 45—65.

²⁶ Szerzej o kwestii jurysdykcji w sprawach z zakresu odpowiedzialności za produkt na tle rozporządzenia Bruksela I zob. ibidem, nr 11, s. 48 i nast.

²⁷ T.C. Hartley: *Choice of law for non-contractual liability: selected problems under the Rome II Regulation*. „International & Comparative Law Quarterly” 2008, vol. 57, s. 899—908.

²⁸ Th.M. De Boer: *The Purpose of Uniform Choice-of-Law Rules: The Rome II Regulation*. „Netherlands International Law Review” grudzień 2009.

Pytanie 11

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Artykuł 6 ust. 1 wskazuje właściwość prawa państwa, w którym występuje lub jest prawdopodobne wystąpienie naruszenia stosunków konkurencyjnych lub zbiorowych interesów konsumentów. Z kolei art. 6 ust. 3 wskazuje właściwość prawa państwa, na którego rynek praktyki ograniczające konkurencję mają wpływ lub mogą mieć wpływ. Wydaje się wątpliwe, aby art. 6 ust. 1 i ust. 3 przewidywały ten sam łącznik. Niektórzy opowiadają się za ich rozróżnieniem. Twierdzą oni, że reguła skutków dotyczących rynku w świetle art. 6 ust. 1 powinna odnosić się do państwa, w którym ścierają się konkurencyjne interesy, tzn. państwa, w którym czyn nieuczciwej konkurencji oddziałuje na konkurentów i konsumentów. Natomiast reguła skutków dotyczących rynku na tle art. 6 ust. 3 wskazuje prawo państwa, w którym doszło do ograniczenia wolnej konkurencji na skutek czynu nieuczciwej konkurencji. Inni autorzy opowiadają się jednak za jednolitą wykładnią art. 6 ust. 1 i ust. 3, zgodnie z którą obydwie te przepisy prowadzą do właściwości prawa państwa, w którym występują skutki czynów nieuczciwej konkurencji lub praktyk antymonopolowych.

Pytanie 12

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Odpowiedź na pytania 11 i 12

Słusznie zrezygnowano w art. 6 ust. 1 rozporządzenia z uprzywilejowania powoda. Chodzi bowiem o ustalenie, który „rynek” został dotknięty czynem niedozwolonym.

Wątpliwości powstają w przypadku, gdy jeden czyn (np. podróbki towarów o gorszej jakości „psujące” rynek) wywołuje skutki na rynku dwu lub kilku państw. Czy wolno wtedy sięgnąć *per analogiam* do ust. 3 lit. b? Przepis art. 6 nie zawiera klauzuli korekcyjnej, co utrudnia rozwiązanie. Sztywność art. 6 nie pozwala też brać pod uwagę faktu ewentualnego zawarcia umowy (dystrybucji) między poszkodowanym a jedną z osób potencjalnie odpowiedzialnych.

Sztywność ust. 2 (do art. 4 wolno sięgać tylko wtedy, gdy czyn narusza **wyłącznie** interesy oznaczonego konkurenta) utrudnia także rozwiązanie w sytuacji, gdy czyn narusza zarówno interesy konkurenta, jak i wywołuje skutki na kilku rynkach.

Odpowiadając na pytanie kwestionariusza o możliwość stworzenia wspólnej reguły dla obu typów deliktów nieuczciwej konkurencji i ograniczenia konkurencji, reguła taka wydaje się sensowna. Wspólne byłoby też rozwiązanie przypadków „dotknięcia” kilku rynków.

Artykuł 7. Szkody w środowisku naturalnym

W przypadku, w którym wadliwy produkt powoduje szkodę w środowisku, należy zdecydować, czy zastosowanie znajduje art. 5, czy art. 7. Często sugeruje się, że w przypadku zbiegu tych przepisów art. 7 powinien mieć pierwszeństwo przed art. 5.

Pytanie 13

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Odpowiedź

Przepis art. 7 powinien mieć pierwszeństwo przed art. 5.

Trzeba liczyć się z tym, że w praktyce mogą pojawić się wątpliwości dotyczące przewidzianego w art. 7 rozporządzenia aktu poddania przez poszkodowanego swojego roszczenia prawu państwa, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę. Są to jednak wątpliwości, z którymi powinna uporać się doktryna i judykatura. Ingerencja ustawodawcy europejskiego jest tu zbędna.

Artykuł 8. Naruszenie praw własności intelektualnej /

Artykuł 13. Stosowanie art. 8

Zgodnie z art. 8 ust. 1, prawem właściwym dla zobowiązania pozasumownego wynikającego z naruszenia prawa własności intelektualnej jest prawo państwa, na podstawie którego dochodzi się ochrony (*lex loci protectionis*). Źródłem trudności, na jakie natrafi powód poszukujący ochrony z tytułu naruszenia własności intelektualnej, może być fakt, że zarzucane naruszenie następuje w wielu państwach równocześnie. Dzieje się tak np. w przypadku publikacji internetowej, lub gdy mamy do czynienia z dystrybucją produktu na terenie całego jednolitego rynku. Zastosowanie *legis loci protectionis* oznacza, że należy liczyć się z właściwością systemów prawnych wszystkich 27 państw członkowskich.

Pytanie 14

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Odpowiedź

Brak jest sygnałów, by art. 8 stwarzał trudności w praktyce.

Należy jednak odnieść się do problemu wielomiejsowości naruszenia praw własności intelektualnej, mając na uwadze zaakcentowanie tego zagadnienia w pytaniu Komisji Europejskiej²⁹. Odrębny przepis kolizyjny

²⁹ Problemy związane ze wskazaniem prawa właściwego w przypadku praw własności intelektualnej są wskazywane również w innych dokumentach Komisji Europejskiej,

został zaproponowany w Zasadach CLIP, opracowanych przez naukowców z Instytutów Maxa Plancka w Hamburgu i Monachium³⁰, które dotyczą kolizyjnoprawnych zagadnień własności intelektualnej³¹. Przepis ten wyłącza zastosowanie ogólnej zasady właściwości *legis loci protectionis* przez przyjęcie reguły konsolidacyjnej. Konstrukcja art. 3: 603 Zasad CLIP jest następująca: 1. Zastosowanie prawa państwa, które ma najściślejszy związek z zobowiązaniem; 2. Wyliczenie okoliczności pozwalających na ustalenie prawa państwa mającego taki najściślejszy związek; 3. Możliwość odstąpienia od reguły konsolidacyjnej na żądanie jednej ze stron³².

Nie wydaje się konieczne wprowadzenie przytoczonej regulacji do rozporządzenia Rzym II. Zasadne byłoby jednak dokonanie innych zmian w obowiązującej regulacji art. 8 rozporządzenia, które pozwo-

np. „*Unleashing the Potential of Cloud Computing in Europe*” z 27.09.2012 r. — Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels, 27.9.2012 COM(2012) 529 final, SWD(2012) 271 final.

³⁰ Principles for Conflict of Laws in Intellectual Property (European Max Planck Group on Conflict of Laws in Intellectual Property (CLIP) — finalny projekt z 1 grudnia 2011 r. Dostępny w Internecie: <http://www.cl-ip.eu/files/pdf2/FinalText-1December2011.pdf>.

³¹ Analizę krytyczną Zasad CLIP prezentuje R. Matulionyte: *Law Applicable to Copyright, A Comparison of the ALI and CLIP Proposals*. Cheltenham/Northampton 2011. Zob. także raporty przedstawione w opracowaniach *Intellectual Property in the Global Arena — Jurisdiction, Applicable Law, and the Recognition of Judgments in Europe, Japan and the US*. Tübingen 2010 oraz *Intellectual Property and Private International Law*. Eds. S. Leible, A. Ohly. Geistiges Eigentum und Wettbewerbsrecht 28. Tübingen 2009.

³² Artykuł 3:603: „Naruszenie wielomiejscowe: (1) W przypadku sporów związanych z naruszeniem dokonany za pośrednictwem wielomiejscowych środków przekazu, takich jak Internet, sąd może zastosować prawo państwa, które jest najściślej związane z naruszeniem, o ile naruszenie może mieć miejsce w każdym państwie, w którym sygnały mogą być odbierane. Zasada ta odnosi się również do istnienia, czasu trwania, ograniczeń i zakresu prawa w stopniu, w jakim zagadnienia te pojawiają się jako kwestie uboczne w postępowaniu związanym z naruszeniem. (2) Przy ustalaniu, które państwo ma najściślejszy związek z naruszeniem, sąd bierze pod uwagę wszystkie istotne czynniki, a w szczególności: (A) miejsce zwykłego pobytu naruszającego; (B) główne miejsce prowadzenia działalności gospodarczej przez naruszającego; (C) miejsce, w którym przeprowadzono istotną część czynności skutkujących całością naruszenia; (D) miejsce, w którym szkoda spowodowana przez naruszenie jest znaczna w stosunku do całości naruszenia. (3) Niezależnie od prawa właściwego ustalonego zgodnie z ustępem 1 i 2, każda ze stron może udowodnić, że przepisy obowiązujące w państwie lub państwach objętych sporem różnią się od prawa właściwego dla sporu w kwestiach, które są kluczowe do podjęcia orzeczenia. Sąd zastosuje różne przepisy, chyba że prowadzi to do niespójnych skutków, a w takim wypadku różnice są brane pod uwagę w kształtowaniu środków ochrony prawnej”.

lą przede wszystkim na rozstrzygnięcie wątpliwości dotyczących sytuacji, gdy do naruszenia praw własności intelektualnej dochodzi się za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej³³. W tym zakresie skorzystać można między innymi z reguły *de minimis* przewidzianej w Zasadach CLIP, jak również dopuścić swobodę wyboru prawa właściwego w przypadku naruszeń jednolitych wspólnotowych praw własności intelektualnej. Proponowane brzmienie art. 8 mogłoby być następujące:

Wersja polska	English version
1. Prawem właściwym dla zobowiązań pozazumownych wynikających z naruszenia prawa własności intelektualnej jest prawo państwa, dla terytorium którego dochodzi się ochrony.	1. The law applicable to a non-contractual obligation arising from an infringement of an intellectual property right shall be the law of the country for which protection is claimed.
[poprzedni ust. 3] 2. Prawo właściwe mające zastosowanie zgodnie z ust. 1 nie może zostać wyłączone w drodze umowy zawartej zgodnie z art. 14.	[previous par. 3] 2. The law applicable under paragraph 1 may not be derogated from by an agreement pursuant to Article 14.
3. [wzorowane na art. 3:602: Reguła <i>de minimis</i> Zasad CLIP] Sąd stosujący prawo lub prawa wskazane na podstawie ust. 1 stwierdzi dokonanie naruszenia tylko wtedy, gdy a) pozwany podjął lub kontynuował naruszenie w państwie, lub państwach, dla których ochrona jest dochodzona, lub b) działalność, która jest uznawana za naruszenie, powoduje istotny skutek lub jest skierowana do państwa, lub państw, dla których ochrona jest dochodzona. Sąd może w drodze wyjątku odstąpić od zastosowania niniejszej zasady, jeżeli jest to rozsądne w danych okolicznościach sprawy.	3. [Based on Article 3:602: De minimis rule of the CLIP Principles] A court applying the law or the laws determined by paragraph 1 shall only find for infringement if (a) the defendant has acted to initiate or further the infringement in the state or the states for which protection is sought, or (b) the activity by which the right is claimed to be infringed has substantial effect within, or is directed to the state or the states for which protection is sought. The court may exceptionally derogate from that general rule when reasonable under the circumstances of the case.

³³ Zob. Szerzej P. Torremans: *Infringement of Intellectual Property Rights on the Internet*. In: *The Work of George Koumantos and the Current Issues in Copyright* (Association littéraire et artistique internationale (Greece). Athens, Sakkoulas 2011, s. 363—372; A.B. Frohlich: *Copyright infringement in the Internet age — primetime for harmonized conflict-of-laws rules?* „Berkeley Technology Law Journal” 2009, vol. 24, s. 888 i nast.

[poprzedni ust. 2] 4. Bez uszczerbku dla art. 4 ust. 3, w przypadku zobowiązania pozaumownego wynikającego z naruszenia jednolitego wspólnotowego prawa własności intelektualnej, prawem właściwym dla wszelkich kwestii niepodlegających odpowiedniemu instrumentowi wspólnotowemu jest prawo państwa, w którym naruszenie to miało miejsce.	[previous par. 2] 4. Without prejudice to Article 4(3), in the case of a non-contractual obligation arising from an infringement of a unitary Community intellectual property right, the law applicable shall, for any question that is not governed by the relevant Community instrument, be the law of the country in which the act of infringement was committed.
5. W sytuacji, gdy naruszenie jednolitego wspólnotowego prawa własności intelektualnej następuje w więcej niż jednym państwie, osoba dochodząca środków ochrony prawnej, wszczynająca postępowanie w sądzie miejsca zamieszkania pozwanego, może zamiast tego oprzeć swoje żądanie na prawie sądu, do którego zwróciła się o rozstrzygnięcie sprawy, pod warunkiem, że to państwo członkowskie jest bezpośrednio i w istotny sposób dotknięte naruszeniem, z którego to wynika zobowiązanie pozaumowne stanowiące podstawę żądania.	5. When the infringement of an unitary Community intellectual property right occurs in more than one country, the person seeking remedies who sues in the court of the domicile of the defendant, may instead choose to base his or her claim on the law of the court seised, provided that this Member State is amongst those directly and substantially affected by the infringement out of which the non-contractual obligation on which the claim is based arises.
Jeżeli postępowanie wszczynane jest na podstawie właściwych przepisów o jurysdykcji przeciwko więcej niż jednemu pozwanemu w tym sądzie, to żądanie może być oparte na prawie tego sądu tylko pod warunkiem, że naruszenie jednolitego wspólnotowego prawa własności intelektualnej, którego dotyczy żądanie wobec każdego z tych pozwanych, bezpośrednio i w istotny sposób wpływa również na państwo członkowskie tego sądu.	Where the claimant sues, in accordance with the applicable rules on jurisdiction, more than one defendant in that court, he or she can only choose to base his or her claim on the law of that court if the infringement of an unitary Community intellectual property right on which the claim against each of these defendants relies directly and substantially affects also the Member State of that court.

Artykuł 9. Spory zbiorowe

Zgodnie z art. 9, prawem właściwym dla pozaumownej odpowiedzialności osoby będącej pracownikiem lub pracodawcą, lub z tytułu odpowiedzialności organizacji reprezentujących ich interesy zawodowe za szkody spowodowane sporem zbiorowym, planowanym lub prowadzonym, jest prawo państwa, w którym spór taki ma zostać lub został podjęty. Według niektórych autorów, pojęcie sporu zbiorowego nie powinno być wykładane autonomicznie. Inni jednakże twierdzą, że można bezpiecznie założyć, że taka wykładnia jest wszak możliwa.

Pytanie 15

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Odpowiedź

Na tle art. 9 rozporządzenia należy opowiedzieć się za kwalifikacją autonomiczną³⁴ „akcji strajkowych”, „akcji pracowniczych” (*industrial action*). To, że takie autonomiczne pojęcie jeszcze się nie wykształciło w Europie, a różnice w prawach krajowych są znaczne, gdy chodzi o dopuszczalność takich akcji, nie powinno stanowić argumentu na rzecz odejścia od koncepcji kwalifikacji autonomicznej. Pojęcie to na płaszczyźnie kolizyjnej powinno być rozumiane inaczej niż w prawach merytorycznych krajowych, zapewne szerzej — powinno obejmować różne rodzaje akcji pracowniczych. Konkurencyjna kwalifikacja według *legis causae* zrodziłaby konieczność „wycofania” się z tego prawa (w wypadku, gdy nie przewiduje ono określonego typu akcji pracowniczej) i poszukiwania na nowo prawa właściwego wedle innej normy kolizyjnej. To, że prawo państwa, w którym „akcja pracownicza” ma się toczyć, nie zna dokładnie takiej instytucji, jak np. *lock-out*, *boycott* itp., nie ma znaczenia dla możliwości zastosowania prawa tego państwa. Sięgnijmy po prostu do tych przepisów, które zastosowałby w takim przypadku sędzia w tym kraju³⁵. Sens

³⁴ Kwalifikacja autonomiczna pojęć zawartych w rozporządzeniu Rzym II wydaje się zasadą, a nie wyjątkiem. Odwołano się do niej wyraźnie w pkt. 11 i 30 preambuły, gdy chodzi o pojęcia „zobowiązanie pozaumowne” oraz *culpa in contrahendo*. Do metody kwalifikacji autonomicznej nawiązują także opisowe określenia zawarte w pkt. 23 („ograniczenie konkurencji”), pkt. 24 („szkody w środowisku naturalnym”) oraz w pkt. 26 („prawa własności intelektualnej”) preambuły.

³⁵ Jednakże nie sposób zaakceptować preferowanej tutaj przez wielu kwalifikacji według merytorycznej *legis fori*. Stosowanie przez sądy normy z art. 9 jedynie do tych przypadków, które w ich prawie krajowym są uznawane za instrumenty rozwiązywania sporów zbiorowych, skutkowałoby brakiem międzynarodowej harmonii rozstrzygnięć. Pociągałoby też za sobą poważne problemy praktyczne, zwłaszcza w przypadku sporów wywołujących konsekwencje na skalę międzynarodową. Otóż po pierwsze: skutki tej samej akcji byłyby oceniane na podstawie przepisów różnych systemów prawnych w zależności od miejsca orzekania. Utrudniałoby to przewidywanie przez organizatorów cywilnoprawnych konsekwencji akcji protestacyjnej, zwłaszcza biorąc pod uwagę sposób wykładni art. 5 ust. 3 rozporządzenia Bruksela I, wynikający z orzeczenia TSUE z dnia 5 lutego 2004 r., w sprawie C-18/02, Danmarks Rederiforening (działający na rzecz DFDS Torline A/S) v. LO Landsorganisationen i Sverige (działających w imieniu SEKO Sjöfolk Facket för Service och Kommunikation). Zb. Orz., 2004, s. I—01417. Po drugie: odpowiedzialność za szkodę wynikłą ze zdarzeń uznawanych za spory zbiorowe w miejscu ich zaistnienia, postrzeganych jednak odmiennie w siedzibie sądu, byłaby umieszczana w zakresie normy kolizyjnej z art. 4 rozporządzenia. Skutkowałoby to właściwością prawa państwa wystąpienia szkody, niwecząc cel ochronny stawiany przed art. 9 rozporządzenia Rzym II, ilekroć miejsce szkody nie pokrywałoby się z miejscem prowadzenia sporu zbiorowego.

art. 9 w istocie sprowadza się do określenia „miejsca zdarzenia i szkody” na użytek takich (różnorodnych) akcji pracowniczych.

Można natomiast zgłosić wątpliwości co do słuszności pierwszeństwa art. 4 ust. 2 (wspólne miejsce zwykłego pobytu stron sporu) w stosunku do art. 9. Może ono doprowadzić do różnorodności praw właściwych, jeżeli stroną sporu są poszczególni pracownicy, mający akurat zwykły pobyt w innym państwie niż miejsce akcji. Przekreśla to cel art. 9 — poddanie sporu jednemu prawu, temu samemu, które „opiekuje się” rynkiem pracy.

Na tle art. 9 może — jak się wydaje — powstać problem, jeżeli pracownicy sieci podmiotów zależnych zlokalizowanych w wielu krajach prowadzą wspólną akcję przeciwko spółce matce zlokalizowanej w innym kraju albo pracownicy (związek zawodowy) w jednym kraju „udzielają poparcia” pracownikom w innym kraju. Nie można chyba uniknąć w takich przypadkach konieczności zastosowania różnych praw do oceny zachowań poszczególnych grup pracowniczych.

Rozdział III. Bezpodstawne wzbogacenie, *negotiorum gestio* i *culpa in contrahendo*

Artykuł 10. Bezpodstawne wzbogacenie

Instytucja bezpodstawnego wzbogacenia jest różnie rozumiana w poszczególnych państwach UE. W niektórych wyklada się ją szeroko, w innych zaś wąsko. W części państw pojęcie to wyraźnie zdefiniowano, w innych natomiast nie. W pkt. 11 Preambuły rozporządzenia Rzym II przewidziano wymóg zbliżania tych odmiennych sposobów postrzegania bezpodstawnego wzbogacenia i poszukiwania autonomicznego pojmowania tej konstrukcji. Niemniej jednak ani w treści rozporządzenia, ani w historii jego powstawania nie można znaleźć jasnych wskazówek w odniesieniu do bardziej skomplikowanych kwestii. Wyjątek stanowi art. 10 ust. 1, który zalicza „płatności środków nienależnie otrzymanych”³⁶ do źródeł zobowiązań z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia.

W niektórych państwach członkowskich roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia dopuszczalne są jedynie w przypadkach, w któ-

³⁶ W kwestionariuszu Komisja posługuje się angielskim zwrotem *payments of amounts wrongly received*, który pojawia się w art. 10 ust. 1 rozporządzenia Rzym II. W polskiej wersji tego przepisu posłużono się terminem „nienależne świadczenie”, którego zakres wydaje się jednak istotnie szerszy niż pojęcia użytego w angielskiej wersji językowej.

rych nie są jednocześnie dostępne roszczenia deliktowe. W innych zaś dopuszcza się zbieg roszczeń, co oznacza, że powód może dokonać wyboru między roszczeniami z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia i czynu niedozwolonego. W rozporządzeniu kwestia ta nie znalazła swojej regulacji. Pozostawiono ją w gestii prawa krajowego, co może skutkować sprzecznymi rozwiązaniami w różnych porządkach prawnych.

Pytanie 16

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Odpowiedź

Wątpliwości nasuwa stosunek art. 10 rozporządzenia do przepisów rozporządzenia Rzym I. Otóż art. 12 ust. 1 lit. e rozporządzenia Rzym I wyraźnie rozciąga zakres statutu kontraktowego na skutki nieważności umowy, nie wprowadzając w tym względzie żadnych dodatkowych ograniczeń. W dotychczasowej literaturze, powstałej jeszcze pod rządami Konwencji rzymskiej o prawie właściwym dla zobowiązań umownych z 1980 r.³⁷ [dalej: konwencja rzymska]³⁸, jako przykład tego rodzaju skutków wskazywano między innymi roszczenia o zwrot świadczenia spełnionego w wykonaniu nieważnej umowy³⁹. Stanowią one jednakże przykład świadczenia nienależnego, które z kolei umieszczone zostało w art. 10 rozporządzenia Rzym II. Powstaje zatem konieczność rozgraniczenia w odniesieniu do tej materii zakresów statutu kontraktowego oraz statutu bezpodstawnego wzbogacenia.

Jak się wydaje, na podstawie przepisów prawa właściwego dla umowy zgodnie z przepisami rozporządzenia Rzym I należy oceniać wyłącz-

³⁷ Dz.Urz. UE C 334 z 30.12.2005 r., s. 1.

³⁸ W literaturze polskiej por. M. Pazdan: *Z pogranicza statutu kontraktowego i deliktowego*. „Studia Iuridica Silesiana” 1984, T. 9, s. 39 i nast.; Idem: *Zbieg odpowiedzialności kontraktowej i deliktowej w prawie prywatnym międzynarodowym*. W: *Rozprawy z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Czachórskiego*. Red. nauk. J. Bleszyński, J. Rajski. Warszawa 1985, s. 281 i nast.; T. Pajor: *Problem zbiegu odpowiedzialności deliktowej i kontraktowej w prawie prywatnym międzynarodowym*. W: „Acta Universitatis Lodzensis”. *Folia Juridica*. T. 44. Łódź 1990, s. 103 i nast.

³⁹ Por. P. Stone: *EU Private International Law. Harmonization of Laws*. Elgar European Law, s. 303; Idem: *The Conflict of Laws*. London—New York 1995, s. 256; R. Stevens: *Restitution and the Rome Convention*. „The Law Quarterly Review” 1997, T. 13, s. 259; C.G.J. Moses: *The EEC Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations*. In: F.G. Jacobs (ed.): *Yearbook of European Law*. T. 2. Oxford 1983, s. 155; D. Lasok, P.A. Stone: *Conflict of Laws in the European Community*. Profesional Books Limited 1987, s. 371; P.M. North: *Contract Conflicts. The EEC Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations: A Comparative Study*. Amsterdam—New York—Oxford 1982, s. 16; D. Czernich, in: D. Czernich, H. Heiss: *EVÜ. Das Europäische Schuldvertragsübereinkommen. Kommentar*. Wien 1999, s. 229.

nie istnienie podstawy prawnej dla spełnionego świadczenia. Reżim jego ewentualnej restytucji pozostanie natomiast kwestią z zakresu statutu bezpodstawnego wzbogacenia.

Artykuł 11. Prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia

Podstawowa reguła odnosząca się do *negotiorum gestio* (prowadzenia cudzych spraw bez zlecenia) odwołuje się do prawa właściwego dla istniejącego między stronami stosunku prawnego. Wyjątek na rzecz prawa pozostającego „w znacznie ściślejszym związku” przewidziano w art. 4 ust. 3 jako odstępstwo od ogólnej reguły wynikającej z art. 4 ust. 1 oraz szczegółowej normy wyrażonej w art. 4 ust. 2. Podobny wyjątek znalazł się w art. 11 ust. 4 w odniesieniu do *negotiorum gestio*.

Pytanie 17

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu omawianych wyjątków?

Odpowiedź

Brak informacji o trudnościach w stosowaniu art. 11 rozporządzenia.

Artykuł 12. *Culpa in contrahendo*

Na tle art. 12 powstaje pytanie o to, jakie zobowiązania należy uważać za „przedkontraktowe”. W rozporządzeniu Rzym II są one objęte art. 12 jako przypadki *culpa in contrahendo*. Pojęcie to jest znane wielu państwom członkowskim. Jednakże na potrzeby rozporządzenia powinno być wykładane autonomicznie, co podkreślono w pkt. 30 Preambuły rozporządzenia. Ponadto zobowiązania „przedkontraktowe” mogą powstać niezależnie od tego, czy umowa została zawarta. Jeżeli umowa została zawarta, to mogą powstawać trudności w odróżnianiu roszczeń z tytułu *culpa in contrahendo* od roszczeń kontraktowych. Z kolei w przypadkach, w których do zawarcia umowy nie doszło, trudność może tkwić w odróżnieniu *culpa in contrahendo* od innego rodzaju roszczeń pozaumownych (art. 12 lub art. 4).

Pytanie 18

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Odpowiedź

Przepis art. 12 rozporządzenia stwarza duży luz interpretacyjny. Jest to jego zaletą. Pozwala on dopasować rozwiązanie do okoliczności i potrzeb konkretnego przypadku.

Należy więc pozostawić jego interpretację judykaturze i doktrynie⁴⁰. Interwencja ustawodawcy europejskiego jest na tym etapie zbędna.

Rozdział IV. Swoboda wyboru

Artykuł 14. Swoboda wyboru

Zgodnie z art. 14, strony prowadzące działalność gospodarczą mogą poddać zobowiązanie pozaumowne wybranemu przez siebie prawu. Nieprofesjoniści natomiast (osoby nieprowadzące działalności gospodarczej bądź zawodowej) nie mogą dokonać wyboru prawa przed nastąpieniem zdarzenia powodującego szkodę⁴¹.

Pytanie 19

Czy w Państwa kraju strony często korzystają ze swobody wyboru prawa? Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Odpowiedź

Sam fakt dopuszczenia w rozporządzeniu Rzym II wyboru prawa dla zobowiązań pozaumownych spotkał się w Polsce z pozytywnymi ocenami. Brak natomiast informacji, czy z możliwości tej korzystają strony w praktyce.

Na tle art. 14 rozporządzenia regulującego wybór prawa pojawiają się liczne wątpliwości. Dotyczą one między innymi sposobu rozumienia takich zwrotów, jak: „wybór swobodnie wynegocjowany”, „w wypadku prowadzenia przez wszystkie strony działalności gospodarczej...” albo „wybór w drodze porozumienia zawartego po wystąpieniu zdarzenia”.

Wydaje się, że z propozycjami zmierzającymi do ich zastąpienia innymi zwrotami należy się powstrzymać do czasu zebrania w państwach członkowskich doświadczeń praktycznych.

Bardziej dokuczliwe mogą być pominięcia w unormowaniu samego wyboru prawa (w porównaniu z art. 3 konwencji rzymskiej z 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych oraz art. 3 rozporządze-

⁴⁰ W literaturze polskiej por. M.-A. Zachariasiewicz: *Kwalifikacja „culpa in contrahendo” w prawie prywatnym międzynarodowym*. PPPM 2008, T. 3, s. 35—61; Eadem: *„Culpa in Contrahendo” in Polish Law*. In: B. Heiderhoff, G. Żmij (eds.): *Tort Law In Poland, Germany and Europe*. Munich 2009, s. 147 i nast.; Ł. Żarnowiec: *Prawo właściwe dla odpowiedzialności z tytułu „culpa in contrahendo” na podstawie przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) — Rzym II*. „Europejski Przegląd Sądowy” [dalej: EPS] luty 2010.

⁴¹ Th.M. De Boer: *Party Autonomy and its Limitations in the Rome II Regulation*. „Yearbook of Private International Law” 2007, vol. 9, s. 19.

nia Rzym I). Nie we wszystkich przypadkach tych pominąć można zaproponować rozwiązania niebudzące żadnych wątpliwości.

Choć tego wyrażnie w rozporządzeniu Rzym II nie rozstrzygnięto, nie powinna budzić wątpliwości dopuszczalność zmiany lub uchYLENIA dokonanego wcześniej wyboru prawa.

W rozporządzeniu nie rozstrzygnięto też kwestii dopuszczalności złożonego lub częściowego wyboru prawa (*dépeçage*).

Inaczej niż w zakresie zobowiązań umownych, uzasadniona wydaje się w rozpatrywanym zakresie duża powściągliwość. Kolizyjnoprawnego wyboru prawa można — jak się wydaje — dokonać jedynie dla całego zobowiązania pozaumownego. Przemawia za tym o wiele mniejszy zasięg autonomii w prawie merytorycznym w obrębie zobowiązań pozaumownych niż w zakresie zobowiązań umownych oraz grożące komplikacje w razie przyjęcia odmiennego rozwiązania.

Nie wyklucza to jednak porozumień stron co do poddania określonych kwestii prawu przez strony wskazanemu, tyle że porozumienia takie mogą być traktowane wyłącznie jako materialnoprawne wskazanie regulacji prawnej.

Nasuwa się też pytanie o prawo właściwe do oceny czynności prawnej stanowiącej wybór prawa. Chodzi tu o poszukiwanie tzw. statutu wyboru prawa. W konwencji rzymskiej z 1980 r. kwestię tę rozstrzygał wyrażnie przepis art. 3 ust. 4. Wyrażną wskazówkę zamieszczono też w art. 3 ust. 5 rozporządzenia Rzym I. Oba te przepisy mają podobną treść. Brak natomiast rozstrzygnięcia w rozporządzeniu Rzym II.

Wydaje się, że mało użyteczny byłby pomysł, aby uciekać się do analogii z art. 3 ust. 5 rozporządzenia Rzym I⁴².

Poszukiwanie rozstrzygnięć trzeba rozpocząć od przepisów samego rozporządzenia.

Nie ulega wątpliwości, że o dopuszczalności i zakresie, w jakim wybór jest dopuszczalny rozstrzyga samo rozporządzenie. Można też uznać, że skoro rozporządzenie nie zastrzega zachowania jakiejś szczególnej formy wymaganej dla wyboru, wybór prawa może być dokonany w formie dowolnej.

Zdolność strony do zawarcia umowy, której przedmiotem jest wybór prawa, należy oceniać według jej statutu personalnego. Ten zaś wyznaczają — jak dotychczas — krajowe normy kolizyjne.

Kwestię dojścia do skutku umowy o wybór prawa, znaczenie wad oświadczenia woli — wobec braku lepszego rozwiązania — należy oceniać według prawa wybranego.

⁴² Por. J. Pazdan: *Rozporządzenie Rzym II...*, s. 28—29.

To jest propozycja doktrynalna w sprawie ustalenia statutu wyboru prawa. A może jednak powinien kwestię tę rozstrzygnąć w sposób wyraźny ustawodawca europejski?

Rozdział V. Zasady wspólne

Artykuł 15. Zakres zastosowania prawa właściwego

W art. 15 zamieszczono niewyczerpującą listę zagadnień, podlegających zgodnie z przepisami rozporządzenia Rzym II prawu właściwemu dla zobowiązań pozaumownych.

Pytanie 20

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu? Czy wspomniana lista sprawiała kłopoty?

Odpowiedź

Wyliczenie (przykładowe) kwestii objętych zakresem zastosowania statutu zobowiązaniowego w art. 15 rozporządzenia nie budzi wątpliwości.

Artykuł 16. Przepisy wymuszające swoje zastosowanie

Przepisy wymuszające swoje zastosowanie muszą spełnić łącznie dwie przesłanki: przesłankę interesu (którego przestrzeganie uważane jest przez państwo za istotny element ochrony jego porządku publicznego) i przesłankę wymuszania swego zastosowania bez względu na to, jakiemu prawu podlega zobowiązanie pozaumowne. Pierwsza z nich pochodzi z orzeczenia TSUE w sprawie *Arblade*⁴³, natomiast druga — z konwencji rzymskiej. Konieczność spełnienia obydwu przesłanek jest nowym elementem wprowadzonym przez definicje przepisów wymuszających swoje zastosowanie, zamieszczone w art. 9 rozporządzenia Rzym I i w rozporządzeniu Rzym II.

Pytanie 21

Jaką rolę odgrywał ten przepis w dotychczasowej praktyce na tle rozporządzenia?

Odpowiedź

Przepis art. 16 rozporządzenia nie jest kompletny z powodu pośpiesznego odrzucenia drugiej części przepisu (wzorowanego na art. 7 konwencji

⁴³ Wyrok Trybunału z dnia 23 listopada 1999 r. w połączonych sprawach C-369/96 i C-376/96 *Arblade* oraz *Leloup*, Rec. 1999, s. I—8453.

rzymskiej), który dotyczył przepisów wymuszających kraju trzeciego i zawierał definicję „przepisów wymuszających”.

Odrzucenie to należy ocenić negatywnie⁴⁴. W praktyce może zaistnieć potrzeba uwzględnienia przepisów wymuszających ściśle związanych z ocenianą kwestią, należących do innego systemu prawnego niż prawo właściwe albo *lex fori*. Artykuł 17 rozporządzenia nie wypełnia powstałej luki. Potencjalnie w roli takich przepisów wymuszających kraju trzeciego mogą wystąpić te same przepisy, które ingerują w statut kontraktowy. Nie staną się one mniej istotne tylko dlatego, że poszkodowany wybierze drogę odpowiedzialności deliktowej. Mogą to być na przykład przepisy: chroniące środowisko kraju miejsca szkody, regulujące obrót dziełami sztuki, broniące przed dyskryminacją albo chroniące różne grupy słabszych obywateli, zabezpieczające swobodę działalności gospodarczej, wolną konkurencję, albo odwrotnie — reglamentujące lub zapewniające kontrolę określonych dziedzin działalności gospodarczej, przepisy o ubezpieczeniach społecznych, o odpowiedzialności za wypadki przy pracy itp. Przepisami takimi mogą się stać również szczególne regulacje chroniące określone kategorie poszkodowanych lub odwrotnie — określone katego-

⁴⁴ Kwestia dopuszczenia do głosu przepisów wymuszających kraju trzeciego jest sporna w doktrynie polskiej. Przeciwno przepisom kraju trzeciego opowiedzieli się: B. Fuchs: *Statut kontraktowy a przepisy wymuszające swoje zastosowanie*. Katowice 2003, s. 159 i nast.; Eadem: *Przepisy wymuszające swoją właściwość w przyszłej kodyfikacji prawa prywatnego międzynarodowego*. KPP 2000, z. 3, s. 653—677; M. Matczyński: *Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w prawie prywatnym międzynarodowym*. Kraków 2005, s. 150, 181 i 189; Idem: *Obce przepisy wymuszające swoje zastosowanie. Rozważania na tle art. 7 ust. 1 konwencji rzymskiej oraz orzecznictwa sądów niemieckich*. KPP 2001, z. 2, s. 375—413. Za uwzględnianiem przepisów kraju trzeciego opowiada się zdecydowanie M.-A. Zachariasiewicz: *O potrzebie wskazania w nowej ustawie o prawie prywatnym międzynarodowym podstawy stosowania przepisów wymuszających swoje zastosowanie*. PPPM 2010, T. 7, s. 10—43; Eadem: *Overriding Mandatory Provisions: EU Regulations and Polish Private International Law Act of 4 February 2011*. In: *Free Movement of Goods and Persons across the Polish-Czech-Slovak Borders*, s. 64—72. Do tego stanowiska przyłączyła się ostatnio również B. Fuchs, wcześniej przeciwna możliwości uwzględniania przepisów wymuszających państw trzecich. Zob. B. Fuchs: *Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w nowej ustawie — Prawo prywatne międzynarodowe*. W: J. Poczobut (red.): *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*. Warszawa 2013, s. 80. Natomiast A. Maczyński (*Europejski kontekst rekodyfikacji polskiego prawa prywatnego międzynarodowego*. W: ks. J. Wroceński, ks. J. Krawczyński (red.): *„Finis legis Chrystus”*. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin. T. 2. Warszawa 2009, s. 1188—1189; Idem: *Kodyfikacyjne zagadnienia części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego*. W: *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Andrzejowi Całusowi*. Red. A. Janik. Warszawa 2009, s. 434—437) okazał się ostatnio przeciwnikiem zarówno samej koncepcji przepisów wymuszających, jak i jej normatywnych postaci.

rie osób odpowiedzialnych za szkodę (rozmaite immunitety deliktowe, mające na celu rozłożenie ryzyka zaistniałej szkody). Bezprawność działania sprawcy może się czasami wiązać z naruszeniem innych przepisów niż te, które obowiązują w kraju miejsca działania (art. 17).

Choć nie są dotychczas znane orzeczenia sądów polskich odnoszące się do art. 16 rozporządzenia, warto wskazać na prawdopodobne źródła możliwych komplikacji związanych z jego zastosowaniem. I tak przede wszystkim należy żałować, że w odróżnieniu od art. 9 rozporządzenia Rzym I, prawodawca wspólnotowy nie zdecydował się wprowadzić do rozporządzenia Rzym II rozbudowanej definicji legalnej przepisów wymuszających swoje zastosowanie, nawiązującej do orzeczenia w sprawie *Arblade*. Mimo że należy zdecydowanie opowiedzieć się za identycznym sposobem rozumienia tej kategorii norm na potrzeby obu aktów prawnych, odmiennosc w sposobie ujęcia art. 9 rozporządzenia Rzym I oraz art. 16 rozporządzenia Rzym II może w konkretnych przypadkach stać się źródłem pochopnych wniosków oraz zachętą do sięgania po instrument przepisów koniecznego zastosowania w odniesieniu do norm, które nie mają takiego charakteru. O realności takiego zagrożenia świadczyć może analiza orzecznictwa (zwłaszcza z ostatnich lat przed wejściem w życie rozporządzenia Rzym I) opartego na art. 7 konwencji rzymskiej (czy art. 34 EGBGB w Niemczech) w sprawach z zakresu zobowiązań umownych.

Źródłem wątpliwości praktycznych może stać się również ocena znaczenia przepisów wymuszających swoje zastosowanie państwa trzeciego. W odróżnieniu od art. 9 rozporządzenia Rzym I, art. 16 rozporządzenia Rzym II nie zawiera w tym względzie żadnych postanowień, odnosząc się wprost jedynie do przepisów koniecznego zastosowania wchodzących w skład *legis fori*. Powstaje zatem wątpliwość, czy w braku tego rodzaju regulacji upatrywać należy zamiar dopuszczenia do głosu jedynie przepisów wymuszających swoje zastosowanie państwa sądu oraz (w związku z odpowiednio szerokim ujęciem zakresu zastosowania prawa właściwego) *legem causae*, przy równoczesnym pozbawieniu znaczenia normatywnego imperatywnych w sensie kolizyjnym przepisów państwa trzeciego (nawet jeżeli zobowiązanie pozostaje z nim w ścisłym związku), czy też przeciwnie, uznać milczenie jedynie za brak regulacji, a rozstrzygnięcie pozostawić prawu krajowemu *forum*. Każde z wzajemnie wykluczających się stanowisk zyskało w literaturze podobną liczbę zwolenników⁴⁵.

⁴⁵ W literaturze polskiej por. na ten temat: M.-A. Zachariasiewicz: *O potrzebie...*, s. 10—43; Eadem: *Overriding Mandatory...*, s. 64—72.

Artykuł 17. Zasady bezpieczeństwa i postępowania

Artykuł 17 jest oparty na art. 7 Konwencji haskiej o prawie właściwym dla wypadków drogowych oraz art. 9 Konwencji haskiej o prawie właściwym dla odpowiedzialności za produkt niebezpieczny⁴⁶. Mimo że we wszystkich systemach prawnych państw członkowskich funkcjonują odpowiednie reguły w omawianej kwestii, ich zakres zastosowania nie jest identyczny.

Pytanie 22

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Odpowiedź

Zob. odpowiedź na pytanie 21.

Artykuł 18. Bezpośrednie powództwo przeciwko ubezpieczycielowi osoby odpowiedzialnej

Artykuł 18 ma dwa cele. Po pierwsze, kreuje mechanizm korzystny dla poszkodowanego. W świetle alternatywy w nim ustanowionej, poszkodowany może wnieść bezpośrednie powództwo przeciwko ubezpieczycielowi osoby odpowiedzialnej, jeżeli prawo właściwe dla czynu niedozwolonego lub prawo właściwe dla umowy ubezpieczeniowej na to zezwala. Po drugie, wyłącza on jakikolwiek spór co do tego, czy roszczenie przeciwko ubezpieczycielowi ma charakter deliktowy (a nie umowny) i w konsekwencji, czy znajdują zastosowanie normy kolizyjne miarodajne dla zobowiązań pozaumownych.

Zgodnie z art. 18, tylko osoba, która poniosła szkodę, może wnieść powództwo przeciwko ubezpieczycielowi. Powstaje jednakże pytanie, czy następcy prawni poszkodowanego mogą również wnieść takie powództwo.

Pytanie 23

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Artykuł 19. Subrogacja

Artykuł 19 dotyczy prawa osoby trzeciej do dochodzenia roszczeń przeciwko dłużnikowi, jeżeli osoba ta (np. ubezpieczyciel) miała obowiązek zaspokojenia wierzyciela, tj. kwestii, czy osoba trzecia wstępuje w prawa zaspokojonego wierzyciela, któremu przysługiwały określone uprawnienia przeciwko dłużnikowi.

⁴⁶ COM(2003) 427 final, s. 25 (dot. art. 13).

Zgodnie z brzmieniem art. 19, dotyczy on jedynie takich sytuacji, w których wtórnie zobowiązany wykonuje uprawnienia wierzyciela przeciwko pierwotnemu dłużnikowi. Nie dotyczy on natomiast przypadków, w których wtórnie zobowiązany dochodzi innych roszczeń, jak np. ogólne roszczenie odszkodowawcze.

Pytanie 24

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Odpowiedź

Unormowanie problematyki subrogacji, merytorycznie właściwe w zakresie reguły ogólnej, wzbudza kontrowersje co do kwestii szczegółowej — dopuszczalności wstąpienia osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela. Wątpliwości, o których mowa, pojawiają się przy zestawieniu przepisów art. 19 rozporządzenia Rzym II (z uwzględnieniem art. 15 lit. e)) i art. 14 rozporządzenia Rzym I.

O dopuszczalności umownego wstąpienia w prawa wierzyciela w ramach stosunku zobowiązaniowego decyduje prawo, któremu ten stosunek podlega (art. 14 ust. 2 rozporządzenia Rzym I). W przypadku gdy prawo właściwe dla umowy subrogacji (art. 14 ust. 1 rozporządzenia Rzym I) przewiduje możliwość jej zawarcia, o tym, czy wstąpienie w prawa wierzyciela w zakresie ściśle określonego stosunku prawnego jest dopuszczalne, decyduje prawo dla tego konkretnego stosunku właściwe.

Tymczasem w rozporządzeniach Rzym I i Rzym II nie przewidziano wyraźnej reguły kolizyjnej dotyczącej kwestii dopuszczalności wstąpienia w prawa zaspokojonego wierzyciela na skutek subrogacji ustawowej. W doktrynie wskazuje się, że o możliwości takiego wstąpienia decydować powinno prawo właściwe dla subrogacji⁴⁷. Znajdzie zatem zastosowanie rozwiązanie kolizyjne odmienne od przyjmowanego w przypadku subrogacji umownej, w ramach której ocenę zbywalności danej wierzytel-

⁴⁷ Zob. m.in.: W. Kurowski: *Podmiotowe zmiany stosunku zobowiązaniowego na tle projektu rozporządzenia Rzym I*. W: M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar (red.): *Europeizacja prawa prywatnego*. Warszawa 2008, s. 622; Idem: *Prawo właściwe dla subrogacji oraz wzajemnych roszczeń współodpowiedzialnych w konwencji rzymskiej*. EPS 2009, nr 4, s. 18; Idem: *Nowe kolizyjnoprawne unormowanie podmiotowych zmian stosunku zobowiązaniowego na tle rozporządzenia „Rzym I” i polskiej ustawy — Prawo prywatne międzynarodowe z 2011 r.* W: J. Poczobut (red.): *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*. Warszawa 2013, s. 148—149, tak też na tle projektu rozporządzenia o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych Hamburg Group for Private International Law, *Comments on the European Commission's Draft Proposal for a Council Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations*. „*Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*” 2003, Nr. 1, s. 48—49.

ności, zgodnie z art. 14 ust. 2 rozporządzenia Rzym I, poddano prawu właściwemu dla tej wierzytelności. Stosując bowiem tę ostatnią regułę kolizyjną — analogicznie do badania dopuszczalności subrogacji ustawowej — możliwa byłaby sytuacja, w której osoba trzecia — zobowiązana do spełnienia świadczenia na rzecz wierzyciela, nie mogłaby skorzystać z regresu wobec dłużnika.

W literaturze można jednak spotkać stanowisko, zgodnie z którym — na podstawie norm kolizyjnych wynikających z przepisów art. 15 lit. e) rozporządzenia Rzym II — kwestia zbywalności wierzytelności, a więc możliwości wstąpienia w prawa wierzyciela nie tylko przy subrogacji umownej, ale także w przypadku subrogacji ustawowej, podlega prawu stosunku obligacyjnego łączącego dłużnika z pierwotnym wierzycielem.

Jak dotychczas brak doświadczeń judykatury w zakresie stosowania przepisu art. 19 rozporządzenia Rzym II do oceny dopuszczalności wstąpienia osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela.

Artykuł 20. Odpowiedzialność kilku osób

Artykuł 20 znajduje zastosowanie w sytuacjach, w których dwie lub więcej osób są bezpośrednio i solidarnie odpowiedzialne za zaspokojenie jednego roszczenia, niezależnie od tego, czy roszczenie regresowe dłużnika, który spełnił świadczenie, polega na prawie do domagania się odszkodowania, czy też wykonywaniu przeciwko pozostałym dłużnikom uprawnienia wynikającego z subrogacji.

Pytanie 25

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Artykuł 21. Ważność ze względu na formę

Artykuł 21 znajduje zastosowanie w odniesieniu do jednostronnych czynności prawnych, których przedmiotem jest powstanie, przeniesienie, zakończenie lub wstrzymanie wykonania zobowiązania pozaumownego. Niektórzy autorzy podnoszą, że termin „jednostronna czynność prawna” powinien być wykładany autonomicznie, i że określona czynność prawna może być uważana za „jednostronną”, nawet jeżeli w świetle prawa krajowego traktowane są one jak umowy⁴⁸.

Pytanie 26

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

⁴⁸ Spickhoff, Komentarz do art. 42 BGB, in: H.G. Bamberger, H. Roth: *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Monachium 2007, pkt 129.

Odpowiedź na pytania 23, 25 i 26

Pytania te dotyczą *action directe* przeciwko ubezpieczycielowi osoby odpowiedzialnej (art. 18), odpowiedzialności kilku osób (art. 20), wymaganiom formy dla jednostronnej czynności prawnej (art. 21). Ich uregulowanie w rozporządzeniu Rzym II nie nasuwa zastrzeżeń. Jak dotychczas brak doświadczeń judykatury w ich stosowaniu.

Artykuł 22. Ciężar dowodu

Zgodnie z art. 22 ust. 1, prawo właściwe dla zobowiązania umownego (nie zaś *lex fori*) stosuje się do oceny ciężaru dowodu i domniemań prawnych. Mimo bowiem że normy ustanawiające domniemania prawne lub określające ciężar dowodu są blisko związane z zagadnieniami dowodowymi, stanowią reguły materialnoprawne⁴⁹.

Artykuł 22 ust. 2 ma podwójne znaczenie. Po pierwsze, podkreślono w nim, że środki dowodowe co do zasady podlegają *legis fori*. Po drugie, ustanawia się wyjątek w odniesieniu do ważności ze względu na formę uregulowanej w art. 21 rozporządzenia. Mianowicie, spełnienie wymogów formalnych czynności prawnej może być dowodzone za pomocą środków prawnych znanych któremukolwiek z praw, według którego czynność prawna jest ważna ze względu na formę, zgodnie z art. 21. Od tego wyjątku istnieje jednakże przeciwwyjątek: sąd nie musi bowiem akceptować środka dowodowego, który w ogóle nie może być przeprowadzony przed tym sądem.

Pytanie 27

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu?

Artykuł 26. Klauzula porządku publicznego forum

Zgodnie z art. 26, zastosowanie przepisów prawa wskazanego jako właściwe przez niniejsze rozporządzenie może zostać wyłączone jedynie z powodu naruszenia porządku publicznego (*ordre public*). Artykuł 26 stosuje się *ex officio*, ponieważ to do sądu należy zapewnienie przestrzegania fundamentalnych wartości chronionych przez system prawny forum.

Pytanie 28

Czy znane są Państwu jakieś trudności w stosowaniu tego przepisu? Czy znane jest Państwu orzecznictwo, w którym przepis ten zostałby zastosowany?

⁴⁹ Zob. M. Giuliano, P. Lagarde: *Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations*. O.J. UE, C 282 z 31.10.1980, s. 1 i nast.

Odpowiedź na pytania 26—28

Problemy uregulowane w art. 22 (ciężar dowodu), art. 23 (definicja miejsca zwykłego pobytu), art. 24 (wyłączenie odesłania), art. 25 (niejednolitość prawa właściwego), art. 26 (*ordre public*), art. 28 rozporządzenia Rzym II (stosunek do konwencji międzynarodowych) powinny stać się przedmiotem regulacji w odrębnym rozporządzeniu, które objęłoby wybrane zagadnienia części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego. Tylko w ten sposób można zapewnić jednolite rozumienie instytucji części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego uregulowanych w tych przepisach.